

DEMOKRATIKUS ELLENZÉK

Magyar Bálint, szociológus, egykori kampányfőnök a Szabad Demokraták Szövetségénél, oktatási miniszter, 1998-tól 2000-ig a párt elnöke. A CEU tetején beszélget

vele Para, ahol a Demokrácia Kutatóintézet működik. A demokrácia elkölözött, de emléke örökre velünk marad. Kutassuk együtt, hátha valahol még felüti fejét. Jobb lett vol-

na, ha az ügynököknek hisznek, és 1987. november 9-én hallgatnak rá, mikor megjött, hogy pontosan két évre rá leomlik a berlini fal. Most amúgy szorgosan maffiázik.

Egyre elterjedtebb az a narratíva, hogy a Demokratikus Ellenzék, a későbbi SZDSZ a hatalom kegyeltje volt, direkt nem üldözték.

Mi soha nem tárgyaltunk a hatalom képviselőivel, informális találkozókat sem voltak – szemben a későbbi MDF jónéhány vezetőjének gyakorlatával. Szervezett tárgyalásokra '89 tavaszától az Ellenzéki Kerekasztal keretében került sor.

Nekem három döntő esemény volt az életemben, ami meghatározta a későbbi sorsomat is. Az egyik, hogy 6 éves voltam, amikor Aczél György elbocsájtotta apámat a Vígszínház éléről. Apám nyíltan beszélt erről, már 6 évesként is felnőttként kezelte.

A második esemény azt követően volt, hogy felvettek az ELTE-re, magyar-angol szakra, mert akkor szociológia még nem volt, csak B szakként, és előfelvételiként behívtak katonának. Szeptemberben vonultunk be, és októberre lelepleztük a teljes besúgóhálózatot. Ez volt a nagykorúsítás, ekkor tudatosult bennünk, hogy a rendszer nem reformálható, mert ez a lényege.

A harmadik esemény az egyetem után '79-ben az ellenzéki Charta aláírása, azaz Václav Havel letartóztatása elleni tiltakozás volt. Én hét barátomat szerveztem be, ebből négyet kirúgtak az állásából, de engem nem, akkor ez elég szar érzés volt. De ami késik, nem múlik. Ezzel az ember beütötte magát egy szerepbe, mert van a hatalom, vannak kollaboránsok és vannak a hatalom ellenségei... és így kvázi feliratkoztam a rendszer ellenségeinek a listájára. Ezzel a lépéssel úgymond megoldódtak a hatalommal való jövőbeni konfliktusok morális dilemmái is. Azon már nem kellett gondolkodni, hogy hova is tartozol.

Attól kezdve három párhuzamos életem volt. Az első a szoci-

NINCS MÁS, MOST AZ KELL, HOGY ELSŐPÖRJÉK EZT...

ológusi, melyet '77-ben a Világ-gazdaság Kutatóintézetben kezdtem. De '81 elején, a Szolidaritás idejében egy lengyelországi utazásom során itteni titkosszolgálati megkeresésre a lengyel szervek bevonták az útlevélemet, és kiutasították az országból. Ez a nyolcnapos rövid „tanfolyam” igen hasznos volt, a „hogyan ismerjük fel követőinket, és hogyan rázzuk le őket” témakörében. Mindenesetre a magyar szervek elvették az útlevélemet, és Aczél György sürgetésére azonnali hatállyal kirúgtak az állásomból. Így akartak példát statuálni, hogy a fiatal állásban lévő kutatók ne tartsanak kapcsolatot a már állás nélküli, hazai ellenzékiekkel.

Történt valami, ami erre okot adott?

Semmi illegális. Annyi történt, hogy az akkor legális Szolidaritás és a lengyel ellenzék különböző szereplőivel találkoztam, de mint a lengyel mezőgazdaság kutatója, a lengyel agrárminiszter helyettes-

sel is csináltam interjút. Nagy élmény volt a kettős hatalom természetének megtapasztalása.

Ami nagyon becsülendő, hogy Hankiss Elemér felvett a Vitányi Iván vezette Népművelési Intézetbe, majd fél év után Hankiss műhelyét átvitték a Szociológiai Intézetbe, ahol Kulcsár Kálmán volt az igazgató, de ő azonnal kirúgott. Ezután kerültem a Szövetkezeti Kutatóintézetbe. Gyenes Antal igazgatta, '41-es illegális kommunista, akit parkolópályára tettek, miután '56 decemberében nem volt hajlandó megszavazni az MSZMP KB Nagy Imrét elítélő határozatát.

Akkor faluszociológiával foglalkoztam, és az időm mintegy harmadát magyar falvakban töltöttem, mert ahhoz nem kellett útlevél. Bár a '80-as években aztán már kétszer is kaptam nyugati, kék útlevélet, de kelet-európai pirosat sose. Azt akarták, hogy maradjak Nyugaton, de mindig hazajöttem. Akkoriban többször álmodtam, hogy a zöld határon át il-

legálisan szökök haza Magyarországra.

Volt tehát a legális kutatói életem, és ennek keretében voltam a Medvetánc egyetemi folyóirat egyik szerkesztője is. A második életem az ellenzéki, de nyilvános: aláírod a tiltakozó ívet, amikor a szamizdat Beszélő megjelent, én is egy 25-ös csomag elosztó depója voltam. A harmadik életem az ellenzéki konspiratív élet volt. 1981 nyarán, amikor a Beszélő alakulatot, amiben nem voltam benne, Orosz Pista és a felesége, Békési Erzs, egyetemi barátaim kiköltöztek Dunabogdányba, és jelezték, hogy ha valami komolyabb szamizdat kiadvány jönne létre, ők készen állnának az illegális nyomdai feladatokra. Ekkor kerestem meg Kis Jancsit, akivel már korábban is barátságban voltunk. Így indult a konspiratív, lebukás nélküli négyéves közvetítői tevékenységem a Beszélő szerkesztősége és nyomdája között. Semmilyen titkosszolgálati iratban nem volt nyoma, hogy akár csak sejtésük lett volna a nyomda helyéről. Tulajdonképpen ez eredményezte azt is, hogy a Demokratikus Ellenzék kollektív emlékeztében Orosz Pistáéknak nincs benne a nevük. Nincs lebukás, nincs mítosz.

Ebbe a belső körbe nem sikerült beépítenie valakit a III/III-nak?

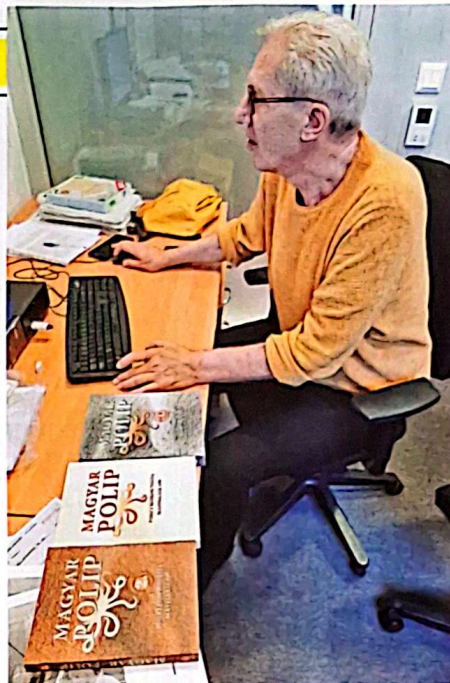
Nem, senkit. Annyira nem, hogy ha megnézed, az SZDSZ döntéshozó testületeiben egyetlen beépített embert sem találsz, szemben a többi parlamenti párttal. Ezek az illegális évek a demokratikus ellenzékben kiostálta a gyanús alakokat. Amikor a '90-es évek elején kikértem az anyagaimat a Történeti Hivataltól, úgy négyszáz oldalnyi jelentést kaptam magamról. De Hodosán Rozi kábé kétezret. Ezekből derült ki az is, hogy mikor találkoztunk először. Mi már nem emlékeztünk rá.

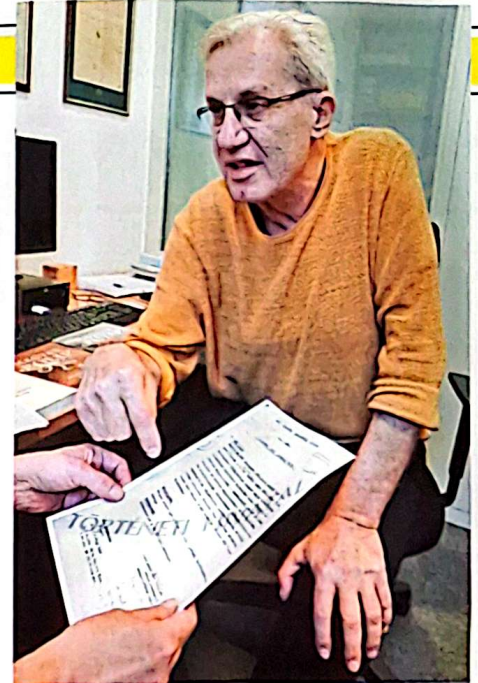
Ilyenek voltak a szocializmus ellenségei, fagyizóknak álcázott arisztokraták

- Halld-e Rozika te, gyerünk a CEU-ba be!

Szaporodnak a maffiatörödékek

- Négy száz oldal rólam, kétezer Roziról!

Gondolom, ekkor már készen volt a mesterterv a szocializmus bukása utáni időkre...

Mesterterv nem volt, nem is lehetett. Hisz mindennek az alapja a Szovjetunió összeomlása volt. De a Demokratikus Ellenzék '87-es „Társadalmi Szerződés”-ének Haraszti által írt nyitó mondata már az volt, hogy „Kádárnak mennie kell!” Mindenesetre egy '87 november 9-én kecskeméti pedagógusoknak tartott előadásomról a titkosszolgálati jelentés úgy emlékezik meg, hogy „házigazda” (a titkosszolgálat által használt megnevezésem) „közölte, hogy hamarosan rendszerváltozás lesz nálunk, és várható 56 helyes megítélése”.

OK, kinek van a Demokratikus Ellenzékben korábbi papírja erről?

Talán senkinek. '88 tavaszán megalakult a Szabad Kezdeményezések Hálózata, ami az MDF-en kívüli és annál radikálisabb ellenzéki csoportokat kívánta összefogni. De '88 nyarára a Demokratikus Ellenzék vezetői útlevelet kaphattak és kimentek nyugati, főleg amerikai egyetemekre. Kint volt a Demszky, Haraszti, TGM, Kis Jancsi, tehát gyakorlatilag az első vonal. Ahogy Latabár mondta az Állami Áruházban, ott álltunk télvíz idején kerti törpe nélkül. A Hálózatnak nemcsak a neve volt borzalmas, ami óhatatlanul a titkosszolgálatra emlékeztette az embereket, hanem szervezetileg is életképtelen bázisdemokrata szervezet volt. Ekkor kerültem a Demokratikus Ellenzék első vonalába, és Szabó Miklóssal, Kenedi

Jánossal, Solt Ottlíával és Kőszeg Ferencsel irányítottam a Hálózat párttá szervezését, ami '88 novemberében Szabad Demokraták Szövetsége néven a Jurta Színházban meg is történt. Megválasztottuk az SZDSZ ügyvivőit, és Pető Ivánnal nekiálltunk a Rendszerváltás Programja szerkesztésének. 46 szerzővel 1989 márciusára készült el.

Volt egy közös ellenség, az MSZMP, és az ellenzéki mozgalmak, pártok, szövetségek. Fel sem merült, hogy egy nagykoalícióba álljanak össze a győzelem érdekében?

Az '85-ös ügynevezett „Monori találkozók” volt az első és utolsó alkalom, amikor a népies írók, a Demokratikus Ellenzék és a reformközgazdászok együtt le tudtak ülni. '87-ben bár Bihari Misi

meghívott az MDF alakuló találkozójára, de nem mentem el, mert kiderült, hogy az volt a Pozsgayval kötött alkujuk, hogy a Demokratikus Ellenzék „kemény magját”, azaz az állásnélkülieket nem hívják meg. Az MSZMP-en belül akkor kezdődött az a folyamat, hogy a vezető kommunista politikusok párton kívüli holdudvarral kívánják erősíteni a párton belüli pozícióikat. A Hazafias Népfront volt a fő szatellit szervezete, és az MDF-fel kialakított kapcsolatával erősített. Ezek után jött Nyers Rózsa a Márciusi Fronttal, Berecz János pedig a kisgazdákkal. Mi magától értetődően nem voltunk bekötve semelyik kommunista politikushoz.

Jó magyar szokás szerint a '90-es választások után szinte azonnal

- Öt ciklus elég volt ezekből, nem?

- Csak nézem, ahogy fut Bécs felé Soros György, a gyáva...

meg is kezdődött az SZDSZ erodálódása.

'90 tavaszán nagy csalódás volt az SZDSZ tagságának, hogy csak 21%-ot értünk el a választáson. Az első fordulóban még 65 egyéni körzetben vezettünk, de a második fordulóban már csak 35 helyet szereztünk meg. Ami utólag logikus is, hiszen mind a rejtőzködő szocik, mind a kisgazdák inkább az MDF-re szavaztak. A párt tagsága úgy élte meg a dolgot, hogy nekünk nagy-nagy pártnak kéne lenni.

Akkor a nagypárti hajszában bezuhantunk a kispártok közé, miközben azokkal az elvekkel, amit képviseltünk, leginkább egy 8-12%-os középpárt lehettünk volna. De mégis az SZDSZ volt a kelet-európai régióban az egyetlen az egykori demokratikus ellenzékekből létrejövő párt, ami nem szűnt meg 2-3 év alatt, hanem csak húsz év múltán.

Az SZDSZ felszámolódásának, a konkrét politikai hibákon túl, strukturálisan három oka volt. Az egyik, hogy az akkor kábé harmincezres párttagságnak egy felmérésünk szerint mindössze 5 %-a osztotta az emberijogi és gazdasági dimenzióban is következetesen a liberális elveket. Egyébként erre jött rá Orbán is, és kezdte el '92 körül a nagy jobboldali menetelését. Ennek első lépéseként deklarálták, hogy ők nemzeti liberálisok. Szabó Miki rögtön mondta is, hogy ennek csak annyi az üzenete: az SZDSZ-esek zsidó liberálisok, ők meg a nem zsidók. A másik strukturális ok az volt, hogy az SZDSZ tagjai képtelenek voltak a politikusi és az értelmiségi szerep szétválasztására. A harmadik pedig az, hogy – szemben a Fideszsel – nem állt szándékunkban klientúrát építeni.

94-ben jött a koalíció az MSZP-vel...

A '94-es választási együttműködésben én javasoltam az SZDSZ nevében a Fidesznek, hogy írjuk bele az együttműködési megállapodásba, miszerint harmadik féllel a másik nélkül nem megyünk koalícióba. Ők ezt nem voltak hajlandók aláírni. Ha aláírják, akkor nem jöhetett volna létre az MSZP-SZDSZ koalíció. Kampányfőnökként már korábban megrendeltem egy közvélemény-kutatást a választások utánra, mikor már köz-

tudott volt, hogy a szocik a parlamenti helyek 54%-át szerezték meg. Ebben megkérdeztük, hogy már az eredmények ismeretében lépünk-e koalícióra a szocialistákkal. Az SZDSZ-szavazók 86%-a mondott erre igent, a szoci szavazóknak 82%-a, és a többi párt szavazóinak is több mint 50%-a. Bennünket garanciának tekintettek, hogy nem hagyjuk a szocikat tombolni. Arra a kérdésre, miszerint akkor is így tegyünk-e, ha Horn Gyula lesz a miniszterelnök, az SZDSZ szavazóknak 75 %-a válaszolt igennel. És akkor is, ha nem tudjuk a programunkat teljesíteni? Erre 70% mondott igent. Utóbbi kettőt már nem is hoztuk nyilvánosságra, mert tönkreverte volna a tárgyalási pozícióinkat.

A koalíciókötésmásodik oka a fél évvel korábbi lengyel választási eredmény volt, a varsói gyors, ahol visszajöttek a komcsik. Egész Nyugat-Európa rosszul volt. Előtűnk állt az EU- és a NATO-csatlakozás, a teljes nyugati társaság azt akarta, hogy az SZDSZ ott legyen a demokratikus átalakulás garanciájaként a kormányban.

Jónéhány biztató telefont kaptunk, többek között a liberális német külügyminisztertől, Genscher-től is.

A harmadik ok pedig, hogy a szocik meghívtak. Horn felmérte, hogy egyedül nem tudja a reformcsomagot a gazdaságban véghezvinni.

Kis Jancsinak az volt a szövege a küldöttgyűlésen, hogy ez az SZDSZ-nek ártani fog, az országnak használni. Az SZDSZ küldöttgyűlése végül is 80%-kal megszavazta mind a tárgyalások megindítását, mind a koalíciós megállapodás elfogadását. Valójában a következő ciklusban is fennmaradhatott volna a koalíció, ha Horn '98 elején nem gondolja azt, hogy egyedül kormányozhatna a következő ciklusban, és nem indít egy többretegű kampányt az SZDSZ ellen. Ez volt az egyetlen választás, ahol rosszabb eredményt értünk el a választáson annál, mint ami a közvéleménykutatások alapján várható volt: 10% helyett 7,7-et.

Most a Tisza...

Nincs más. Most az kell, hogy elsöpörjék ezt az orosz csatlós állami bünszervezetet.

Para-Kovács Imre